M J H

Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi

Mediterranean Journal of Humanities

VOLUME / CİLT II
Issue / Sayı 2
2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

ISSN 2146–4812

AKDENİZ İNSANİ BİLİMLER DERGİSİ
MEDITERRANEAN JOURNAL OF HUMANITIES

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Adına Sahibi
Owned on behalf of Akdeniz University, Faculty of Letters by
Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK

Baş Editör / Editor-in-Chief
Doç. Dr. Murat ARSLAN

Editörler / Editors
Prof. Dr. Haldun EROĞLU Prof. Dr. Nurşen ADAK
Yrd. Doç. Dr. Ali CİN

Alan Editörleri / Field Editors

Tarih / *History*	Yrd. Doç. Dr. Berna T. UYSAL – Yrd. Doç. Dr. Güven DİNÇ
Modern Diller ve Edebiyatlar / *Modern Languages and Literatures*	Doç. Dr. Bengül ÇETİNTAŞ
Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri / *Ancient Languages and Cultures*	Prof. Dr. Mustafa ADAK – Yrd. Doç. Dr. Fatih ONUR
Arkeoloji / *Archaeology*	Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ – Yrd. Doç. Dr. Mustafa BULBA
Türk Dili ve Edebiyatı / *Turkish Language and Literature*	Yrd. Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK – Yrd. Doç. Dr. Suat ÜNLÜ
Sosyoloji / *Sociology*	Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ – Yrd. Doç. Dr. Gönül DEMEZ
Felsefe / *Philosophy*	Prof. Dr. Hasan ASLAN – Doç. Dr. Çetin BALUNİYE
Sanat Tarihi / *Art History*	Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ – Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK
Gerontoloji / *Gerontology*	Yrd. Doç. Dr. Özgür ARUN
Eğitim / *Education*	Prof. Dr. Mustafa KINSIZ – Yrd. Doç. Dr. Cem O. GÜZELLER

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Halil İNALCIK, Bilkent University	Prof. Dr. İsrafil KURTCEPHE, Akdeniz University
Prof. Dr. François de CALLATAY, Royal Library of Belgium	Prof. Dr. Olivier PICARD, Université Paris IV-Sorbonne
Prof. Dr. Roland ETIENNE, Université Paris I. Panthéon-Sorbonne	Prof. Dr. Sencer ŞAHİN, Akdeniz University
Prof. Dr. A. Vedat ÇELGİN, Istanbul University	Prof. Dr. Ian ALMOND, Georgia State University
Prof. Dr. Gerhard NAEGELE, Universität Dortmund	Prof. Dr. Robert CARDULLO, İzmir Economy University
Prof. Dr. Jeff LIEW, Texas A&M University	Prof. Dr. Gloria GUTMAN, Simon Fraser University
Prof. Dr. Jürgen HOWE, Technische Universität Braunschweig	Prof. Dr. Wisam MANSOUR, Fatih University
Prof. Dr. Denis FEISSEL, École Pratique des Hautes Études	Dr. Peter THONEMANN, Oxford University

Onursal Sekreter / Honorary Secretary
MA. Aykan AKÇAY

Dergi Sekreteri / Journal Secretary
Betül AKALIN

Redaksiyon

Yrd. Doç. Dr. Nimet Ayşe BAKIRCILAR	Yrd. Doç. Dr. Nihal TÜNER ÖNEN
Yrd. Doç. Dr. Dinçer Savaş LENGER	Öğr. Gör. Kemal DEMİRTAŞ
Arş. Gör. Esra KAVASOĞLU	Arş. Gör. Mustafa PARLAK
Arş. Gör. Elif ALTEN	PhD. Emine BİLGİÇ
MA. Erkan KURUL	MA. Fatih YILMAZ

Redactors
T. Mikail Patrick DUGGAN Doç. Dr. Bengül Gülay ÇETİNTAŞ

Kitap Tanıtımı / Book Notices
Yrd. Doç. Dr. S. Gökhan TİRYAKİ

Multimedya ve Grafik Tasarım / Multimedia and Graphic Design
MA. Aykan AKÇAY

İletişim / Contact
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
07058 Kampüs, Antalya / TÜRKİYE
Tel: +90 242 310 2334
Fax: +90 242 310 2287
http://mjh.akdeniz.edu.tr
e-mail: mjh@akdeniz.edu.tr

Basım / Print
Sadri Grafik Matbaacılık ve Medya Hizmetleri Ltd. Şti.
Sinan Mah. 1260. Sok. H. Sadık Biner İşh. 3/4 07100
Antalya / TÜRKİYE
Tel: +90 242 312 5122 Pbx
http://www.sadrigrafik.com.tr
e-mail: info@sadrigrafik.com.tr

Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi uluslararası hakemli bir dergi olup yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanır.
Mediterranean Journal of Humanities is an international peer-reviewed journal published twice per year in June and December.
Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. / Authors are responsible for the content of their work.

© All rights reserved
December 2012, Akdeniz University, Faculty of Letters

İçindekiler / Contents

Nurşen ADAK

Violence against Women in Antalya: Communication, Cooperation and Struggle.....1

Şule AKYOL – Hilmi DEMİRKAYA

Öğretmen Adaylarının Hedefi Gerçekleştirme Stillerinin Belirlenmesi.....17

Emine BİLGİÇ

M.S. III. Yüzyıl Roma-Sasani İhtilaflarına İlişkin Bir Değerlendirme:
Pers Kralı I. Şapur'un Roma İmparatoru Valerianus'u Esir Alması.....25

Sercan ÇALCI

Felsefi Soruşturmalar'da Oyun Kavramının Kuruluşu Üzerine Wittgenstein.....35

Güven DİNÇ – Cemil ÇELİK

Cyprus Court Interpreters During the Ottoman Period.....45

Mustafa DOĞRU – Sıla ÜNLÜ

Jigsaw IV Tekniği Kullanımının Fen Öğretiminde Öğrencilerin Motivasyon,
Fen Kaygısı ve Akademik Başarılarına Etkisi.....57

Filiz DÖNMEZ ÖZTÜRK

Göynük ve Mudurnu'dan Yeni Yazıtlar I.....67

T. M. P. DUGGAN

The Language of Traditional Design.....79

F. Özlem GÜZEL

Türkiye'deki Hristiyan Pazarı Değerlerinin Analizi ve İnanç Tabanlı Pazarlama
Kapsamında Bu Değerlerin İlgili Pazarlara İletilmesi.....133

Sezer Sabriye İKİZ

Sheridan Le Fanu's "*Carmilla*": A Different Vampire Story.....143

Ayşe KALAV

Namus ve Toplumsal Cinsiyet.....151

Bedia KOÇAKOĞLU

Postmodern Bir Aynada *Hüsn ü Aşk*'ın Kırılışı.....165

Ludwig MEIER

Hellenistik Kentlerde Kamusal Yapıların Finansmanında Olağan Uygulamalar
ve Kent Eşrafının Rolü.....179

Hüseyin Sami ÖZTÜRK – Ceren PİLEVNELİ

Nikaia'dan Yeni Yazıtlar III.....189

Didem PİRCANLI – Tahir BALCI

Semiotische Merkmale in der Werbung von Türkischen und Deutschen
Alkoholischen Getränken.....205

Mohammad RAHI

A Contrastive and Comparative Study of Ellipsis in Persian and English.....213

Hacer SANCAKTAR

2011 Yılı Arykanda Kazısı TK3 Definesi: Bir Ön Değerlendirme.....219

Sevgi SARIKAYA

Küçük Asya Klasik Dönem Historiografların Persika Eserleri ve Perslere Bakış Açıları.....229

Fatma ŞİMŞEK

Mithridaticum and Mesir: The Story of an Antidote from Antiquity into Ottoman Times.....243

Barış ÜNAL – Cemali SARI

Coğrafi Bilgi Sistemleri (*CBS*) Destekli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisi.....251

Ahmet YARAŞ – Ferit BAZ

Einige fragmentarische Grabinschriften aus dem antiken Kurort Allianoi.....263

Çeviriler / Translations

Elif ALTEN

Miletos'lu Hesykhios Illustrius: *Konstantinoupolis'in Yerel Tarihi*.....269

Hatice DURGUN – Nimet Ayşe BAKIRCILAR

Makedonya Meselesi'nde Bulgaristan Emareti'nin Rolü - I.....277

Kitap Tanıtımları / Book Notices

Clive FOSS, *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor*
(Ç. Afşin AYGÜN).....313

Jurgen BORCHHARDT & Anastasia PEKRIDOU-GORECKI, *Forschungen in Limyra*
(Ç. Afşin AYGÜN).....317

Beate DIGNAS & Engelbert WINTER, *Rome and Persia in Late Antiquity: Neighbours and Rivals*
(Emine BİLGİÇ).....321

Alan BOWMAN & Andrew WILSON (Ed.), *Settlement, Urbanization and Population*
(Aytaç DÖNMEZ).....323

Sabine LADSTÄTTER & Falko DAIM (Ed.), *Bizans Döneminde Ephesos*
(Orçun ERDOĞAN).....327

Edward TRYJARSKI, *Türkler ve Ölüm*
(Enes KAVALÇALAN).....329

Pınar Özlem AYTAÇLAR, *Antik Çağda Günah, İtiraf, Kefaret/Confessiones*
(Erkan KURUL).....331

M J H

Mediterranean Journal of Humanities
mjh.akdeniz.edu.tr
II/2, 2012, 219-228

2011 Yılı Arykanda Kazısı TK3 Definesi: Bir Ön Değerlendirme

A Preliminary Report: The Arykanda Excavations of 2011, The TK3 Hoard

Hacer SANCAKTAR*

Özet: Arykanda Kentinde 2011 yılında yapılan kazı çalışmalarında TK3 olarak adlandırılan mekanda 259 adet sikkeden oluşan define ele geçmiştir. Defineye ait 259 adet sikkeden 218'i tanımlanabilmiştir. 41 adet sikke ise düşük kondisyonlarından dolayı tanımlanamamıştır. Tanımlanabilen 218 sikkenin 4'ü M.Ö. I. yüzyıla, 214'ü ise M.S. 305-457 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Definenin dönemlere göre dağılımında M.S. 395-423 yılları arası darp edilen sikkeler yoğunluk göstermektedir. TK3 definesindeki sikkeler, M.Ö. I. yüzyıla tarihlendirilen 4 sikke dışında İmparator I. Constantinus'dan İmparator Marcianus'a kadar olan dönemi kapsamaktadır. Define içerisinde Constantin'ler dönemine tarihlendirilen 29, Valentin'ler dönemine tarihlendirilen 43, I. Theodosius dönemine tarihlendirilen 16, Arcadius, Honorius ve II. Theodosius dönemlerine tarihlendirilen 115, Marcianus dönemine tarihlendirilen 1 adet sikke tespit edilmiştir. TK3 definesinin Tablo 1'de dönemlerine, Tablo 2'de imparatorlara göre dağılımına bakıldığında İmparator Arcadius, Honorius ve II. Theodosius dönemlerinde darp edilen sikkelerin en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Darphane olarak da Antiocheia darphanesinin en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Arykanda, sikke, define, Geç Roma

Abstract: During excavations conducted in the city of Arykanda in 2011, a hoard consisting of 259 coins, was found at the site called TK3. Only 218 of these 259 coins could be identified. 41 of these coins could not be identified due to their poor condition. 4 of these 218 identifiable coins date from the first century B.C., while 214 of them date from between the years 305-457 A.D. Most of these coins date from between years 395 and 423 A.D. Excluding the first century B.C. examples, the coins in this hoard date to the period from the Emperor Constantinus until the Emperor Marcianus. Identified in this hoard were: 29 coins from the period of the Constantine dynasty, 43 coins to the period of the Valentin dynasty, 16 coins to the period of Theodosius I, 115 coins to period of Arcadius, Honorius and Theodosius II, and one coin dates from the reign of Marcianus. The identifiable TK3 hoard coins in respect to periods is given in Table 1, of the distribution of coins of the emperors in Table 2. The largest number of coins in this hoard were minted in Antiocheia (Antioch).

Keywords: Arycanda, coins, hoard, Late Roman

Arykanda antik kenti Elmalı ve Finike arasındaki karayolu üzerinde bulunan Arif Köyü'nün kuzey doğusunda yer almaktadır. Pınarların oluşturduğu akarsuya ve haliyle vadiye de ismini veren Arykanda veya Arykandos Luvi kökenli bir isimdir ve "*yüksek kayalığın yanındaki yer*" anlamını taşımaktadır (Bayburtluoğlu, 2003b, 11).

"*Işık Ülkesi*" olarak da bilinen Lykia Bölgesi kenti Arykanda'da kazılar, 1971 yılından 2010 yılına kadar Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu başkanlığında gerçekleştirilmiş olup (Arykanda

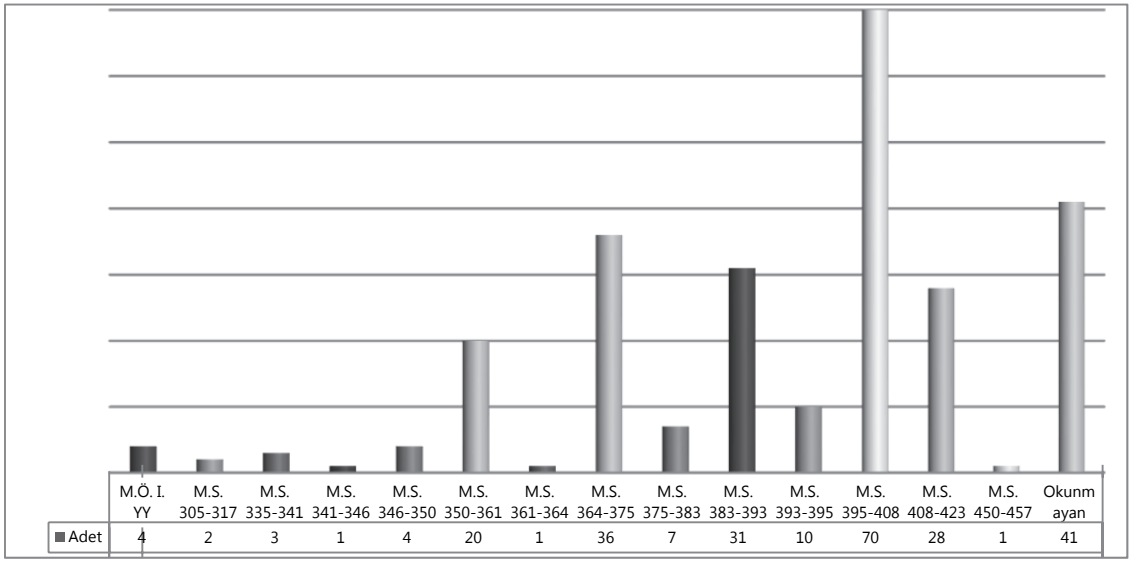
* Arkeolog (M.A.), Yeşilyurt Mah. 4327. Sok. 13/1 Antalya, hacersancaktar@yahoo.com
Söz konusu malzemeyi çalışmama izin veren, Sayın Doç. Dr. V. Macit Tekinalp'e teşekkür ederim.

Kazısı için bkz. Bayburtluoğlu, 1993; 2003b; *ANMED* Kazı Raporları, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009), 2011 yılından itibaren de Doç. Dr. V. Macit Tekinalp başkanlığında devam etmektedir. Bu çalışmada 2011 yılında TK3 mekanında yapılan çalışmalarda ele geçen definenin ön değerlendirmesi yapılmıştır. Burada bir katalog çalışması niteliğinde değerlendirilen define ayrıca yayınlanacaktır.

TK olarak adlandırılan alan, Büyük Bazilika'nın kuzeyinde (Plan 1), M.S. I. yüzyıl sonu ile II. yüzyıl başlarına tarihlendirilen *prostylos-tetrastylos* planlı tapınağın yer aldığı *temenos* alanını kuzey ve doğudan çevreleyen portikonun kuzeyindeki mekânlardan oluşmaktadır (Bayburtluoğlu, & Tekinalp, 2012, 19). 2008 yılında yapılan kazılarda bu mekanların Geç Roma Dönemi'nde konut olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. 2011 yılında TK açmalarında yürütülen kazı çalışmalarında üç mekanda çalışılmıştır (Plan 2, Fig. 1). Bu üç mekandan definenin ele geçtiği TK3 mekanı kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir yapıdır (Plan 2, Fig. 1-2). Yapıya giriş güneyden yaklaşık 90 cm. genişliğindeki bir kapıdan sağlanmaktaydı. Büyük bir yangın ile sona eren TK3 mekanında 334 sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerden toplu olarak ele geçen 259 tanesi bir defineye aittir.

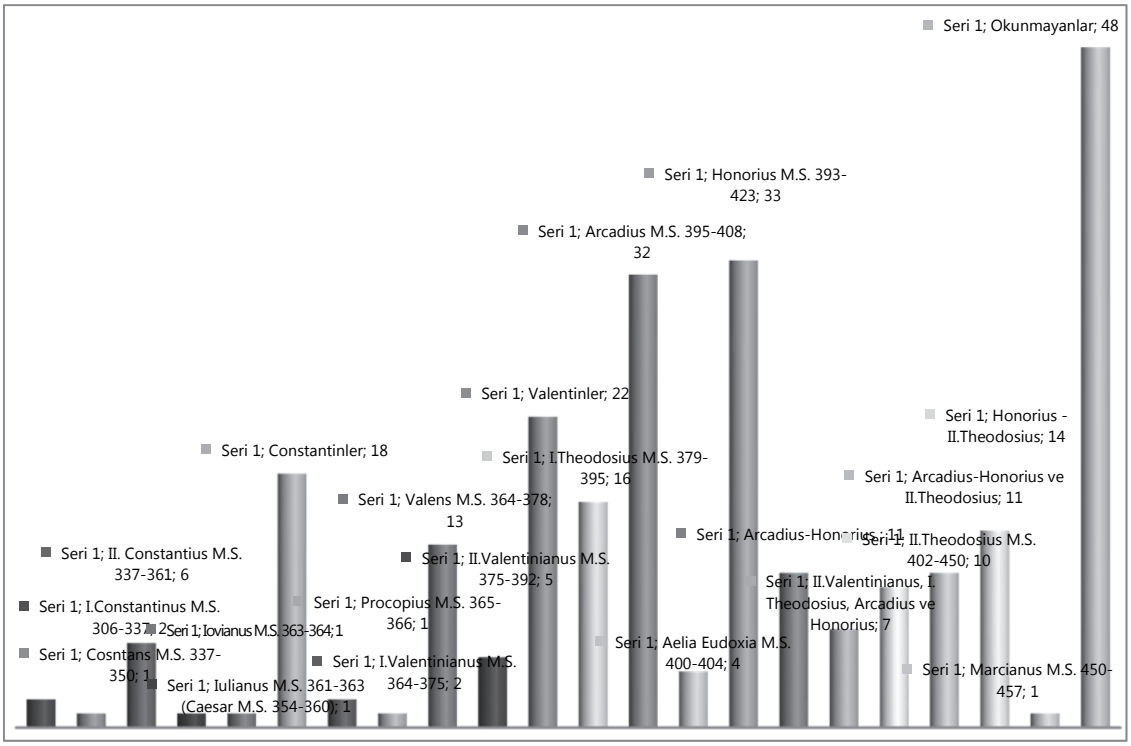
TK3 mekanında ele geçen defineye ait sikkelerin düşük maden kaliteleri sikkelerin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır bu nedenle ele geçen 259 adet sikkeden 218'i tanımlanabilmiştir. 41 adet sikke ise düşük kondisyonlarından dolayı tanımlanamamıştır. Çalışmamızda tanımlanabilen sikkelere gösterilen referanslarda sikke tipi esas alınmıştır. Özellikle Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen sikkelerde ön yüz lejantları okunamasa da, ön veya arka yüzün belirleyici betimsel özellikleri sayesinde sikkeleri belirli bir zaman aralığına yerleştirmek mümkün olmuştur (Cohen X; LRBC I-II; RIC VII; RIC VIII; RIC IX; RIC X).

Tablo 1. TK3 Definesine Ait Sikkelerin Dönemlere Göre Dağılımı

Tablo 1'de görüldüğü gibi TK3 mekanında ele geçen 259 sikkeden 4'ü M.Ö. I. yüzyıla tarihlendirilmektedir ve bu sikkelerden bir tanesinin Selge kentine ait olduğu tespit edilmiştir. Definenin dönemlere göre dağılımına bakıldığında yoğunluğun M.S. 350-423 yılları arasında olduğu ve Büyük Basilika'nın güneyindeki mekanlarda ele geçen sikkeler gibi (Tekinalp, 2006, 796), özellikle M.S. 395-423 yılları arasındaki imparatorlar Arcadius, Honorius ve II. Theodosius dönemleri sikkelerinin yoğunluk gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 2. TK3 Definesine Ait Sikkelerin İmparatorlara Göre Dağılımı

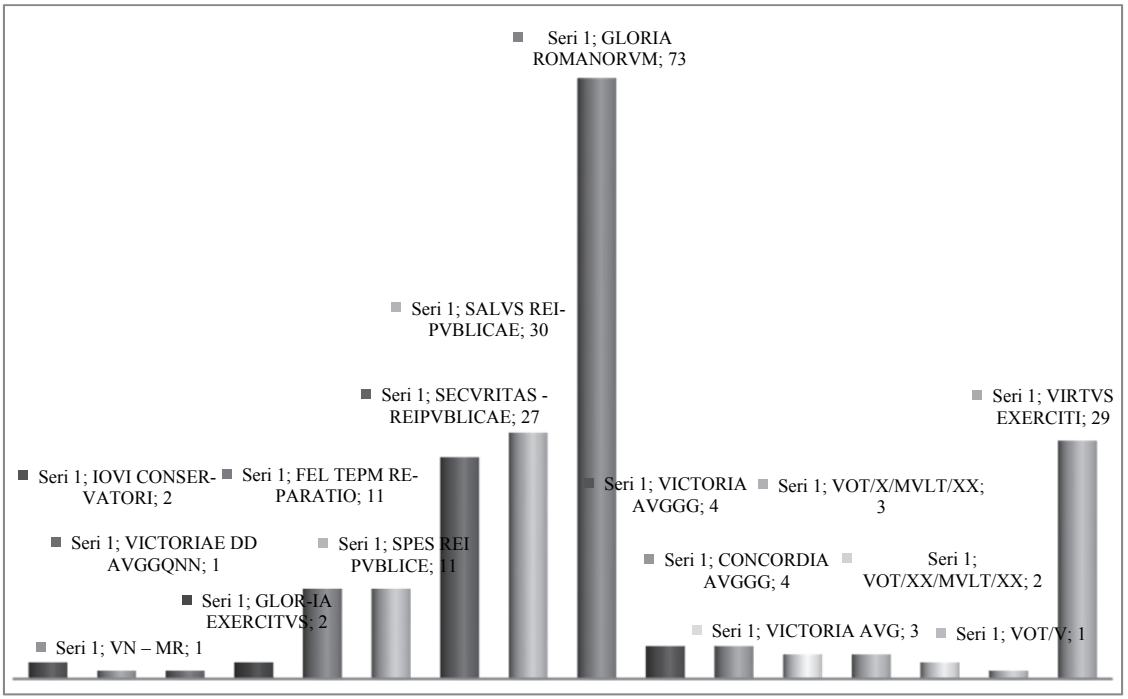

Büyük Basilika'nın güneyindeki mekanlarda ele geçen sikkelerdeki gibi, TK3 definesine ait sikkelerde de Constantinler'den itibaren ön yüzdeki imparator büstleri inci *diadem*'li tasvir edilmeye başlanmıştır. Arcadius, Honorius ve II. Theodosius'un sikkelerinin ön yüzlerinde aynı imparator portresi kullanılmıştır. Sikke üzerindeki ön yüz lejantının okunamadığı durumlarda o sikkenin hangi imparatora ait olduğu anlaşılmamaktadır. Bu nedenle bu sikkelerde arka yüz tipleri belirleyici olmaktadır (RIC X. Arcadius, Honorius, II. Thedodosius).

Tablo 2'de görüldüğü gibi TK3 definesindeki sikkeler, M.Ö. I. yüzyıla tarihlendirilen 4 sikke dışında İmparator I. Constantinus'dan İmparator Marcianus'a kadar olan dönemi kapsamaktadır. Define içerisinde Constantin'ler dönemine tarihlendirilen 29, Valentin'ler dönemine tarihlendirilen 43, I. Theodosius dönemine tarihlendirilen 16, Arcadius, Honorius ve II. Theodosius dönemlerine tarihlendirilen 115, Marcianus dönemine tarihlendirilen 1 adet sikke tespit edilmiştir.

TK3 definesinin tablo 1'de dönemlerine göre, tablo 2'de imparatorlara göre dağılımına bakıldığında İmparator Arcadius, Honorius ve II. Theodosius dönemlerinde darp edilen sikkelerin en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Arcadius ve Honorius dönemi Roma İmparatorluğu'nun çöküş dönemidir (Grant, 2000, 25). İmparator Honorius Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün en büyük sorumlusu olarak gösterilmektedir. İmparatorluk Doğuda Arcadius, Batıda Honorius olmak üzere M.S. 395 yılında kalıcı olarak ikiye bölünmüştür (Grant, 2000, 61). Honorius'un tersine Arcadius, askerlikten anlamamasına ve ilgi duymamasına rağmen sikkeleri üzerinde *VICTORIA* sözcüğünü yazdırması ile alay konusu olmuştur. II. Theodosius, tembelliğine ve sofuluğuna karşın iyi eğitim görmüş ve insancıl bir kişiliğe sahiptir. Buna rağmen izlediği siyaset ile Doğu İmparatorluğu'nu Batının akıbetinden uzaklaştırdığı söylenebilir.

Tablo 3. TK3 Definesine Ait Sikkelerin Arka Yüz Leantlarına Göre Dağılımı

Tablo 3'de definenin arka yüz lejantlarına göre dağılımında *IOVI CONSERVATORI* lejantlı iki sikke tespit edilmiştir. *VN-MR* lejantı ile 'rahip giysili imparator' tipi M.S. 341-346 yılları arasında I. Constantinus için sadece doğu darphanelerinde basılmıştır. Bu tipin ön yüzünde de I. Constantinus'un *togatus*'lu başı tasvir edilmiştir. *VICTORIAE DD AVGGQ NN* lejantlı 'karşılıklı iki Victoria tipi' M.S. 346-347 yılları arasında batı darphaneleri tarafından İmparator I. Constantinus için tasvir edilen bir tiptir. *GOLORIA EXERCITVS* lejantı ile definede iki sikke tespit edilmiştir. Bu iki sikke üzerinde de 'ayakta iki asker ve aralarında tek lejyon standardı' tasvir edilmiştir (LRBC II, tip 3). Bu tip doğu ve batı darphanelerinde kullanılmıştır. Definede tespit edilen iki sikkenin ise darphaneleri okunamamaktadır.

FEL TEMP REPARATIO lejantlı sikkeler M.S. 348'de II. Constantius'un ve Constans'ın sikke reformu için piyasaya sürülmüştür (Mathingly, 1933, 182-202; Carson, 1990, 184-185). Reform dahilinde piyasaya sürülen bu sikkelerde kullanılan tipler; 'düşen atlı', 'kadırga', 'barbar ve kulübe', 'imparator ve iki esir' ve "*phoneix*" tasvirleridir. 'düşen atlı' tipinde, Virtus veya Romalı asker, at üzerindeki barbarı mızraklarken gösterilmektedir. Bu sahnelerin her birinde barbarın farklı ölüm şekilleri bulunmaktadır. Karlson, Hill ve Kent barbarın farklı ölüm şekillerine göre dört farklı 'düşen atlı' tipi ayrımı yapmışlardır (LRBC II, 108). Bu ayırım *FH1, FH2, FH3* ve *FH4* olarak sınıflandırılmıştır. *FH1* ve *FH2* tipleri batı darphaneleri tarafından, *FH3*, doğu ve batı darphaneleri tarafından, *FH4* ise Roma darphanesi ve doğu darphaneleri tarafından kullanılmıştır. Definede ele geçen 'düşen atlı' tipli sikkelerden iki tanesi *FH3*, 9'u *FH4* olarak saptanmıştır. 'Düşen atlı' tipi M.S. 346-354 yılları arasında *AE2* biriminde, M.S. 351-361 yılları arasında *AE3* biriminde basılmıştır. Bu tip, II. Constantius ve Constans'ın da favori tasviridir. M.S. 350'de Constans'ın ölümünden sonraki on yıl boyunca, az da olsa Magnentius döneminde ve Constantius Gallus ile Caesar olarak Iulianus döneminde de bu tip kullanılmıştır.

SPES REI PVBLICE lejantı ile '*globus* ve mızrak tutan miğferli Virtus' tipi M.S. 355-361 yılları arasında *AE4* biriminde II. Constantius ve Iulianus Caesar için doğu ve batı darphaneleri tarafından kullanılan bir tiptir. *SECVRITAS REIPVBLICAE* lejantı ile 'elinde çelenk ve palmiye

dalı tutan Victoria' tipi M.S. 364-375 yılları arasında *AE3* biriminde doğu ve batı darphaneleri tarafından kullanılmıştır. Bu tip I. Valentinianus, Valens ve Gratianus tarafından en çok kullanılan tiplerden biridir. Tabloda görüldüğü gibi definede yoğunluk gösteren *SALVS REI PVBLICAE* (LRBC II, tip 2) lejantı ile 'sola doğru esir sürükleyen Victoria' tipi M.S. 383-395 yılları arasında *AE4* biriminde darp edilen sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir. Bu tip Roma, Aquileia, Thessalonike, Constantinopolis, Nikomedia, Kyzikos, Antiokheia ve Aleksandreia darphanelerinde kullanılmıştır.

GLORIA ROMANORUM lejantlı sikke tiplerinin TK3 definesinde en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3). *GLORIA ROMANORUM* lejantı 24 farklı tip ile kullanılmıştır (LRBC II, 108-109). Define içerisinde ise *GLORIA ROMANORUM* lejantının beş farklı tip ile tasvir edildiği saptanmıştır. Bu tiplerden ilki, M.S. 364-375 yılları arasına tarihlendirilen, doğu ve batı darphaneleri tarafından *AE3* biriminde darp edilen 'esir sürükleyen imparator' tipi (LRBC II, tip 8), cepheden cepheye koşan imparator Valens'i temsil etmektedir. İkinci tip 'iki kuleli Castrum Kapısı' (LRBC II, tip 20) M.S. 367-375 yılları arasında Thessalonike ve Constantinopolis darphaneleri tarafından basılmıştır. Üçüncü tip M.S. 393-408 yılları arasına tarihlendirilen, sadece doğu darphaneleri tarafından *AE2* biriminde darp edilen '*labarum* ve *globus* tutan imparator tipidir (LRBC II, tip 18). Dördüncü tip M.S. 406-408 yılları arasında *AE 3* biriminde basılan 'ayakta üç imparator' tipi (LRBC II, tip 21) Arcadius, Honorius ve II. Theodosius için Constantinopolis, Nikomedia, Kyzikos, Antiokheia ve Aleksandreia darphaneleri tarafından darp edilen sikkeler üzerinde kullanılan bir tiptir ve bu üç imparatoru temsil etmektedir (LRBC II, 108-109; RIC X. 72). Son olarak M.S. 408-423 yılları arasına tarihlendirilen ve *AE3* biriminde basılan 'ayakta iki imparator' tipi (LRBC II, tip 22, 23) Honorius ve II. Theodosius için kullanılan bir tiptir. Bu tip, Thessalonike ve doğu darphanelerinde darp edilen sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir. Bu tipi doğu darphanelerinden sadece Antiokheia darphanesi kullanmamıştır.

Tablo 3'de görüldüğü gibi tanımlanabilen sikkeler arasında, *VICTORIA AVGGG* lejantı ile *AE3* biriminde darp edilen 'elinde çelenk ve palmiye dalı tutan Victoria' tipi (LRBC II, tip 1) batı darphanelerinde İmparator Gratianus, II. Valentinianus, I. Theodosius ve Arcadius için kullanılmıştır. *CONCORDIA AVGGG* lejantı ile kullanılan iki tip tespit edilmiştir. Bu tipler *AE3* biriminde basılan 'Constantinopolis' tipi ve *AE4* birimde basılan lejant içinde 'haç' tipidir (LRBC II, 108). *CONCORDIA AVGGG* lejantı ile kullanılan 'Roma' tipi define içerisinde tespit edilmemiştir. Definede ele geçen her iki tip de doğu darphanelerinde darp edilen sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir. *VICTORIA AVG* lejantı ile *AE4* biriminde darp edilen 'elinde çelenk ve palmiye dalı tutan Victoria' tipi (LRBC II, tip 2), Ravenna ve Roma darphaneleri tarafından M.S. 425-455 yılları arasında kullanılmıştır.

TK3 definesinde 29 adet sikke üzerinde tespit edilen *VIRTVS EXERCITI* lejantlı 'imparatora çelenk takan Victoria' tipinin (LRBC II, tip 2) İ.S. 395-408 yılları arasında dönemin en yaygın sikke tipi olduğu görülmektedir. *VIRTVS EXERCITI* lejantlı sikke tipi İmparator Arcadius ve Honorius için doğu darphanelerinde darp edilen sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir.

Definede tanımlanabilen sikkeler içerisinde çelenk içinde VOT X MVLT XX I. Theodosius'un egemenliğinin onuncu yılı için doğu ve batı darphanelerinde, çelenk içinde VOT XX MVLT XX yazılı sikke tipi de I. Theododius'un egemenliğinin yirminci yılı için sadece doğu darphanelerinde basılmıştır. Çelenk içinde VOT V yazılı sikke tipi Arcadius'un egemenliğinin beşinci yılı için darp edilmiştir.

Tablo 4. TK3 Definesinin M.S. 305-457 Yılları Arasına Tarihlendirilen Sikkelerinin Darphanelere Göre Dağılımı

Darphane →	Aquileia	Siscia	Thessalonike	Heraclea	Constantinopolis	Nicomedia	Kyzikos	Antioch	Okunmayan
YIL ↓									
M.Ö. I. YY									4
M.S. 305-317									2
M.S. 335-341									3
M.S. 341-346									1
M.S. 346-350			1		1				2
M.S. 350-361								1	19
M.S. 361-364									1
M.S. 364-375	1	1	1		1			1	31
M.S. 375-383				1				1	5
M.S. 383-393					2		2	1	26
M.S. 393-395							2		8
M.S. 395-408			1	1		2	8	25	33
M.S. 408-423							2	3	23
M.S. 450-457									1
Okunmayan									41
Toplam	1	1	3	2	4	2	14	32	259

TK3 definesinde Aquileia ve Siscia darphanelerinde darp edilen birer adet sikke tespit edilmiştir. Siscia darphanesi M.S. 390'ların başında az miktarda da olsa *AE4* biriminde *SALVS REI PVBLICAE* lejantlı sikke darpları ile bilinmektedir.

Thessalonike darphanesi Doğu'ya taşındıktan sonra Doğu sikke tipleri ile sikke darp etmeye devam etmiş ve darphane işareti olarak da *COMOB* kullanılmıştır. Arcadius'un ölümünden sonra darphane sitilinde dikkat çekici gelişmeler olmuş ve darp işareti *TESOB* olarak belirlenmiştir. *Moneta Publica'*nın dört *officina'*sı M.S. 393'teki Honorius'un bildirisinden önce kapanmıştır. II. Theodosius için ilk ve önemli sikke basımı olan *AE3 GLORIA ROMANORVM* lejantlı ile iki imparator tipi, iki veya üç *officina'*da basılmıştır. Darphane Marcianus'un tahta çıkışına kadar sınırlı faaliyet göstermiştir. Daha sonra da adına monogram betimli sikke basımı yapılmış ve darphane işareti olarak da *CHES* kullanılmıştır. Bazı sikke darpları I. Leo ve Zeno için *THS* olarak işaretlenmiştir. Anastasius ve I. Iustinianus'a ait kayıt yoktur (RIC X. 36-37). Tabloda TK3 definesinin darphanelerine göre dağılımında Thessalonike darphanesinde basılan 3 sikke tespit edilmiştir.

Thessalonike darphanesi Constantinopolis'in gölgesi altında olmasına rağmen uzun süre Kuzey Doğu Balkan bölgesinin aktif sikke basan darphanesi olmuştur. Arcadius iktidarının ana ürünü olan sikke tipi, *AE4* biriminde darp edilen *CONCORDIA AVGG* jelantlı 'haç' tipi olmuştur. Arcadius, Honorius ve II. Theodosius *AE3* biriminde *GLORIA ROMANORVM* lejantı ile 'üç imparator' tipinde sikke darp ettirmişlerdir. Çok sayıda *AE3* biriminde *GLORIA ROMANORVM* lejantlı sikke darp edilmiştir (RIC X. 38). Arcadius'un ölümünden sonra Honorius ve II. Theodosius bu sikke darbını korumuştur. Bu sikke darpları karakteristik özelliklerinden kolayca tanınabilmektedirler. II. Theodosius'un çelenk içinde haç betimi olan sikke darbı çok yaygındı. Daha sonra Marcianus'un iktidarına kadar olan dönemde bu sikke tipi kaybolmuştur. I. Leo zamanında az üretim yapılmıştır. Daha sonra ise darphane basım yapmamıştır. Çünkü geleneksel sikke darp ve sürüm sahası artık Constantinopolis darphanesine geçmiştir. Herakleia darphanesinin sikke darpçıları bu büyük şehir ile birleşmişlerdi. *SMH* ve *SMHA*, Herakleia'nın darphane işaretleridir. Tabloda TK3 definesinin darphanelerine göre dağılımında Herakleia darphanesinde basılan 2 sikke tespit edilmiştir.

Constantinopolis darphanesinde dört *officina* yoğun bir şekilde sikke darp ediyorlardı. Constantinopolis darphanesi, en yoğun üretimin yapıldığı darphane olmasa da en tutarlı olanıydı. M.S. 420'lerin başında darphane işareti olarak sadece *CONS* kullanılırken, M.S. 420'lerin sonralarında birkaç istisna dışında *CON* işareti kullanılmaya başlanmıştır. Darp adlandırılmasında en çok ilgi çeken istisnalardan biri kısa süreli olan I. Leo ve Verina'nın *AE2* üzerindeki *CONE* işaretidir (RIC IX. 202). I. Leo'nun iktidarının sonuna doğru Yunan formu *KOC* aynı zamanda imparatorun Yunan monogramı olarak piyasaya sürülmüş; Basilicus ve Zeno döneminde de kullanımına devam edilmiştir. Zeno döneminde nadir bir darphane işareti olan *ΠΟΛ* ortaya çıkmaktadır. Latin formundaki *CON*'un Anastasius'un reformuyla geri dönmüş olduğu, beş *officina*'nin bulgularında görülmektedir. Beşinci *officina* Roma'daki darphane ile benzerlikler göstermektedir. II. Theodosius'un ölümünden önceki sitilde meydana gelen kaba değişiklikler Latince okuryazarlığının azaldığının ilk işaretleridir. Marcianus'dan itibaren sitil ve okuryazarlığın bozulmaya başlamasından ötürü Latince kelimelerin hatalı anlaşılması zorluklara sebep olmuştur. Zeno döneminde bu düşüş devam etmiştir. Tabloda TK3 definesinin darphanelerine göre dağılımında Constantinopolis darphanesinde basılan 4 adet sikke tespit edilmiştir.

Nikomedia M.S. V. yüzyılda bronz sikke darp eden iki üretken *officina Moneta Publica*'ya ev sahipliği yapıyordu. Burası II. Theodosius'un iktidarı döneminde Constantinopolis dışında monogram tipte basım yaptırdığı tek darphaneydi. İki farklı darphane işaretli darbı vardı. Bunlardan biri arka yüzü *SMNA* işaretli ve ikincisi, üzerinde yeni bir işaret olan *NIC* yazılı olan tipler olup, bunlar Anastasius'un yeni sikke darbına kadar kullanılmıştır. Nikomedia, I. Leo'nun eşi adına sikke bastığı bilinen tek darphanedir ve I. Leo sonrasında Basilicus ve Zeno dönemlerinde de faaliyet göstermiştir. Tabloda TK3 definesinin darphanelerine göre dağılımında görüleceği gibi, Nikomedia darphanesinde basılan 2 sikke tespit edilmiştir.

Kyzikos darphanesinin M.S. 346-360 yılları arasında sikke darp eden 6 *officina*'si Iulianus tarafından 3'e düşürülmüştür. M.S. 364 yılından 425 yılına kadar ise 4 *officina*'de sikke darp edilmiştir. M.S. 425 yılından sonra Kyzikos sadece 1 *officina* ile sikke darp etmiştir. M.S. 420'lerin sonlarında III. Valentinianus adına basılan sikkeler de dahil üretim oldukçan fazlaydı. Darphane, II. Theodosius için monogram tipte sikke darbı yapmamıştır. Fakat İmparator Marcianus döneminde aktifti ve bu dönemde *SMKA* olan darphane işareti *CVZ* ile yenilenmiştir. Zeno'nun iktidarı zamanında da bu işaretin kullanımına devam edilmiştir. Büst işlemesindeki ayırt edici noktalama tekniği Marcianus'dan Zeno'ya kadar olan dönemin tanınmasını sağlamıştır. Darphane, olasılıkla Zeno iktidarından önce kapanmış ve I. Iustinianus'a kadar faaliyet göstermemiştir (RIC X. 40). Tabloda TK3 definesinin darphanelerine göre dağılımında Kyzikos darphanesinde basılan 14 sikke tespit edilmiştir.

Antiokheia darphanesi tüm dönemlerde bronz sikke basımında bir sürekliliğe sahipti. Sikke verilerinden II. Theodosius'un son yıllarında ve I. Leo'nun ilk yıllarında basılan sikkelerinden sonra bir azalma olduğu anlaşılmaktadır (LRBC II, 1978, 99). II. Theodosius yönetimi altındaki darphanede 'çelenk içinde haç' betimi olan sikkeler darp edilmiştir. Marcianus döneminde ise Marcianus adına sadece Antiokheia darphanesi 'çelenk içinde haç' tasvirli sikke darp etmiştir. Marcianus'un monogram tipi ile sikke darbı, *Z* veya *H* ile ve bazı darplardaki *S* monogramının yerleştirilmesiyle dikkat çekmektedir. Bu, büyük olasılıkla darphane görevlilerinin *S*, *Z* ve *H*'nin rakam yerine harf olarak Latin harflerini yanlış anlamalarından kaynaklanmaktadır. Darp işareti *ANTA* Zeno iktidarında da kullanılmaya devam edilmiştir (RIC X. 41). II. Constantius'un egemenliği altında Antiokheia darphanesi on beş kadar *officina*'ye sahipti ama Iulianus'un reformu ile dörde düşmüştür. *Officina* sayısı M.S. 364 yılında ona çıkmıştır. Sonraki dönemlerde de değişiklikler olmuş ve sonunda sadece bir *offician* kalmıştır. Tabloya göre Arykanda TK3 definesinde darphanesi tanımlanabilen sikkeler içerisinde Antiokheia darphanesinde darp

edilen sikkeler yoğunluk göstermektedir.

TK3 definesinde doğu darphanelerinden Aleksandreia darphanesinde darp edilen sikke tespit edilmemiştir.

Sonuç

TK3 mekanında toplam 334 sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerden 259 tanesi mekanın tabanında toplu olarak ele geçen definedir. Defineyi oluşturan tanımlanabilen sikkelerden dördü M.Ö. I. yüzyıla, 214'ü ise M.S. 306-450/57 arasına tarihlendirilmektedir. Terk edilme koşullarına ve bu koşulların oluşma durumlarına göre defineler tehlike anında saklanan panik definesi, tasarruf definesi ve kayıp kese definesi olarak gruplara ayrılmaktadır (Morrison, 2002, 115). Panik definesi genellikle gömüldüğü dönemin sikke dolaşımını simgeleyen bir miktar sikkeden oluşmaktadır ve ağırlıkları ile darp tarihleri arasından doğrudan bir ilişki gözlemlenir. Tasarruf defineleri aynı ağırlık dağılımını göstermez ve definede yeni darp edilen sikkelere nazaran aynı derecede iyi korunmuş eski sikkelere de rastlanır. Kayıp kese defineleri, içinde bulundukları kese ve benzeri nesnelerin şekillerini korumakta ve çoğunlukla fazla değeri olmayan, birbirinden farklı birimlerden oluşmaktadır. TK3 açmasında ele geçen define de aynı ağırlık dağılımını göstermemektedir ve eski darp edilen sikkeler ile yeni darp edilen sikkelerden oluşmaktadır. Bu nedenle TK3 definesi, tasarruf definesi olmalıdır.

M.S. 399-435 yılları arasında Pagan tapınaklarının yıktırılması ve kiliselere dönüştürülerek paganizme ait bütün izlerin temizlenmesi için yasalar çıkartılmıştır. Bu yasalar Doğu Roma İmparatorluğu'ndaki pagan tapınak ve kutsal alanlarının Hıristiyan inancının yeni mekânları olarak dönüşümünü göstermektedir. Arykanda'da tapınağın kuzeyindeki (TK) ve doğusundaki (TD) mekanlarda ele geçen sikkelerden bu dönüşümün kentte yasalardan önce gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Büyük Basilika'nın güneyindeki mekânlarda ve VI. Hamam tahliye kanalında III. Valentinianus sonrası sikke ele geçmemiştir. Bu sikke verileri mahallenin en geç M.S. 435'de çıkan yangınla terk edildiğini göstermektedir. Fakat TK3 definesinde bir adet M.S. 450-457 arasına İmparator Marcianus dönemine tarihlendirilen monogramlı sikke tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Bayburtluoğlu, C., & Tekinalp, V. M. (2012). "2011 Yılı Arykanda Kazısı". *ANMED,* 10. 15-20. Antalya: *AKMED*.

Bayburtluoğlu, C. (1993). "Arykanda". *Akten des II. Internationalen Lykien Symposions*. Wien 6,12 Mai 1990, 119-124. Wien.

Bayburtluoğlu, C. (2003a). "Arykanda 2002". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 1*, *AKMED*, 8-10.

Bayburtluoğlu, C. (2003b). *Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer. Arykanda*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Bayburtluoğlu, C. (2004). "Arykanda Kazısı 2003". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2*, *AKMED*, 6-9.

Bayburtluoğlu, C. (2005). "Arykanda Kazısı Raporu 2004". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 3*. AKMED, 5-10.

Bayburtluoğlu, C. (2006). "Arykanda Kazıları 2005". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 4*, *AKMED*, 5-10.

Bayburtluoğlu, C. (2007). "Arykanda Kazıları 2006". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 5*, *AKMED*, 1-5.

Bayburtluoğlu, C. (2008). "2007Arykanda Kazısı". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 6*, *AKMED*, 6-9.

Bayburtluoğlu, C. (2009). "Arykanda Kazısı 2008". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 7*, *AKMED*, 12-14.

Bayburtluoğlu, C. (2010). "Arykanda Kazısı 2009". *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 8*, *AKMED*, 14-18.

Carson, R. A. G. (1981). "Principal Coins of the Romans". *The Dominate A.D. 264-498,* Vol. *III*. London.

Carson, R. A. G. (1990). *Coins of the Roman Empire.* London & New York, 184-85.

Cohen, H. (1892). *Description Historique Des Monnaies Medailles Imperiales*. Paris.

Grant, M. (2000). *Roma'dan Bizans'a.* Çev. Z. Zühre İlkgelen. İstanbul.

Grierson P., & Mays, M. (1992). *Catalogue of Late Roman Coins.* From Arcadius and Honorius to the Accession of Anastasius. Washington.

Mathingly, H. (1933). "Fel. Temp Reparatio". *Numismatic Chronicle,* 182-202.

Mathingly, H. (1962). *Roman Coins, From the Earliest Times to the Fall of the Western Empire*. London.

Morrisson, C. (2002). *Antik Sikkeler Bilimi Nümismatik*. Çev. Zeynep Çizmeli Öğün. İstanbul.

LRBC I-II. Carson, R. A. G., Hill, P. V., & Kent, J. P. C. (1978). *Late Roman Bronze Coinage*, Vol. *I*/*II*. New York.

RIC VII. Patrick M. Bruun. (1966). "Constantine to Licinius". *Roman Imperial Coinage*, Vol. 7. London.

RIC VIII. Kent, J. P. C. (1981). "The Family of Constantine I A.D. 337-64". *Roman Imperial Coinage*, Vol. *VIII*.

RIC IX. Pearce, J. W. E. (1968). "Valentinian I-Theodosius I". *Roman Imperial Coinage*, Vol. IX.

RIC X. Kent, J. P. C. (1994). "The Divided Empire and The Fall of The Western Parts AD 395-491". *Roman Imperial Coinage*, Vol. X. London.

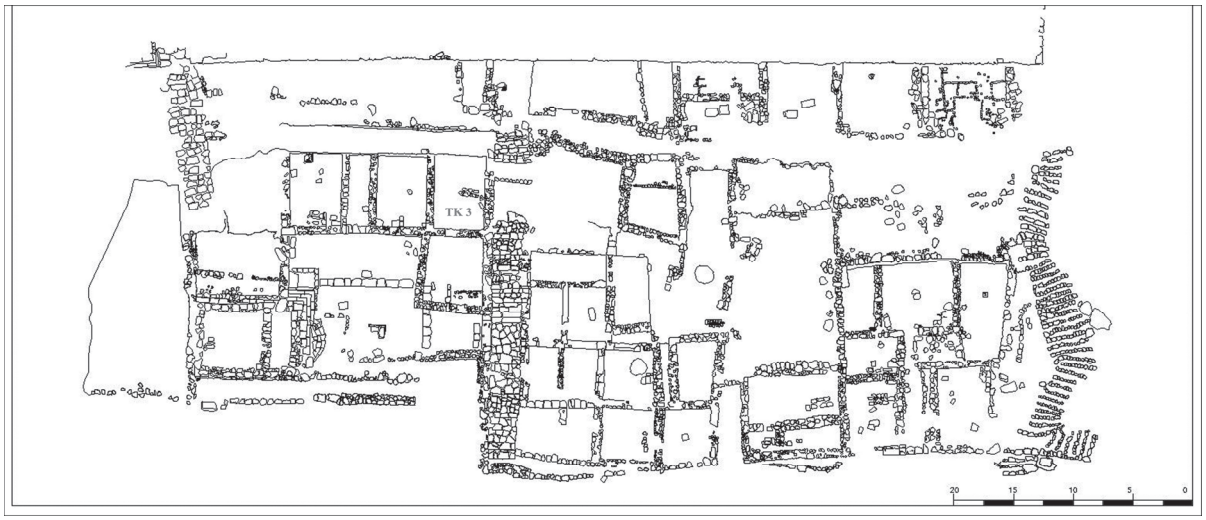
SNG Cop. Pisidia. *Sylloge Nummorum Graecorum*. Ed. Einar Munsgaard. "The Royal Collection of Coins and Medals". *Danish National Museum*, Vol. *32*. Pisidia. Kopenhag, 1956.

SNG Paris III. Sylloge Nummorum Graecorum. France. "Pamphylie, Pisidie, Lycaonie et Galatie". *Cabinet Des Médailles*, Vol. III. Bibliothéque Nationale de la France ve Numismatica Ars Classica. Zürih, 1994.

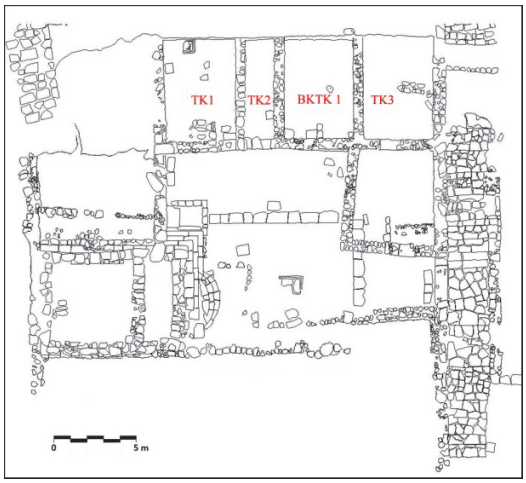
SNG PfPs V. Johannes Nollé, *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland. Pfalzer Privatsammlungen,* 5. Band. Pisidien und Lykaonien. Münih, 1999.

Tekinalp V. M. (2005). "Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Liturjik Taş Eserleri". *III. Likya Sempozyumu Bildirileri*, 789-799. Antalya.

Tek, A. T. (2002). *Arykanda Kazılarında Bulunan Antik Sikkeler Üzerine Yeni İncelemeler: 1971-2000 Sezonları.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Plan 1. Büyük Bazilika'nın kuzeyindeki, Tapınak ve Tapınağın kuzeyindeki ve doğusundaki Mekanlar.

Plan 2. Podyumlu, Prostylos-Tetrastylos planlı tapınağın Temenosundaki TK Açmaları.

Figür 2. Definenin ele geçtiği TK3 açması (Othografik fotoğraf, Kazı Arşivinden)

Figür 1. Podyumlu, Prostylos-Tetrastylos planlı tapınağın Temenosundaki TK açmaları (Orthografik Fotoğraf Kazı Arşivinden).